

EVRENSEL PARLAMENTO'26

Hukuk Meclisi Çalışma Rehberi

Akademik Ekip Üyesi: Gizem Deniz Koç

Meclis Başkanı: Rüya Aktaş

Meclis Başkan Yardımcısı: Deniz Yıldırım

Kapsam: Yasaların ve toplumların tarih boyunca birbirlerini etkilemeleri ve şekillendirmelerinin ele alınması

Geçmiş: Tanzimat ve Islahat Fermanı gibi yasaların toplumu şekillendirilmesinin incelenmesi

Günümüz: Yasaların toplumun hızlı değişimini yakalayamaması ve hukuk sistemindeki zıt görüşler

Gelecek: Teknolojik gelişmelerle hukuk sistemlerine yeni önermeler eklenmesi ve küresel hukukun gerekliliğinin ele alınması

A.Meclis Kapsamı ve Açıklaması

Yasalar ve toplumlar, asırlardan beri dinamik bir ilişki içinde birbirlerini şekillendirmektedirler. Yasalar; toplumsal düzeni sağlamak, insan haklarını korumak, adaleti sağlamak ve insanlara kendini güvenli hissettirmek için örneğin dönemine göre krallar, yasama organları, belediye meclisleri gibi yasa yapıcılar tarafından oluşturulmuşlardır. Toplumlar ise yeni sorunlar çıkararak veya bölgeden bölgeye değişen sosyal değerlerle, geleneklerle yasaların oluşumunu şekillendirmişlerdir. Hukuk felsefesine göre yasaların iki farklı meydana çıkış sebepleri vardır. İlk felsefe olan "İdeal hukuk" diğer bir deyişle doğal (tabii) hukuk evrensel nitelik taşır ve insanların zihinlerinde ve vicdanlarında yaşar. Bu felsefeye göre hukuk insandan önce var olmuştur ve her toplumda geçerli ve değişmeyen ilkelere sahiptir. İdeal hukuk ilkeleri toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak akıl yoluyla ulaşabilen ve adalet fikrine dayanan kurallardır. Lakin 1900'lü yıllara gelindiğinde ideal hukuk kurallarının zamana ve yere göre farklı yorumlanabileceği öne sürülmüştür. Bu nedenle yerini belli bir ülkede belli bir dönemde yürürlükte olan "Pozitif hukuk" başka bir deyişle yürürlükte olan hukuk anlayışına bırakmıştır. Pozitif hukukta ise kurallar zamana ve yere göre değişiklik göstermektedir, toplumun yaşantısı kararname, tüzük gibi yazılı hukuk kurallarıyla şekillendirmektedir. Ayrıca gelenek hukuku gibi yazılı olmayan kurallar da pozitif hukuk içerisinde yer alabilir. Kısacası hukuk denildiğinde aklımıza pozitif hukuk gelmelidir. Pozitif hukukun -yazılı hukukun- temel amacı ise ideal hukukun -toplumun ihtiyaçlarını karşılayan hukukun- temel ilkelerine yaklaşımdır. Daha basit bir söyleyişle yasalar topluma göre şekillendiğinde hukuk devlet ilkesi gerçekleşmiş olmaktadır.

B.Kapsam ile İlgili Temel Kelimeler

Batılılaşma: Dünya toplumlarının sanayi, teknoloji, hukuk, siyaset, ekonomi, yaşam tarzı, beslenme, giyim, dil, alfabe, din, felsefe ve değerler gibi çeşitli alanlarda Batı kültürünü benimsemesini bağlayan bir süreçtir.

Hatt-ı hümayun: Osmanlı padişahlarının önemli konularda bizzat yazdıkları ya da notlar düştükleri fermanlara (hükümdarın tuğrasını taşıyan yazılı emir) verilen ad.

Toplumsal (Sosyolojik) Hukuk Anlayışı: Toplumsal hukuk anlayışı, hukukun yalnızca kurallardan ibaret olmadığını; toplumun ihtiyaçlarına, değerlerine ve değişimine göre şekillenmesi gerektiğini savunan bir yaklaşımdır.

Kanun Hükmünde Kararname: Kanun hükmünde kararname (KHK), yasama organının konu, süre ve amacı belirleyen bir yetki kanunu ile verdiği yetkiye veya doğrudan doğruya

anayasadan aldığı yetkiye dayanarak, hükûmetin çıkardığı, maddi anlamda kanun gücüne sahip, parlamentonun tasdiki ile şekli ve organik anlamda kanun gücünü kazanacak olan kararnamelerdir.

C.Geçmiş Konusu ve Açıklaması

Osmanlı'nın Hukuki Yapısının Genel Özellikleri

Osmanlı hukuku; “şer’i hukuk” ve “örfi hukuk” denilen iki ayrı hukuk alanından oluşmaktadır. Osmanlı Devleti’nde de, önceki Türk-İslam devletlerinde olduğu gibi hukuk sistemi esas itibariyle İslam hukukundan oluşmaktaydı.İslam hukukunun ilk kaynağı kutsal kitap (Kur’an) dır ve hukuki ayetler toplam ayet sayısının onda birinden az olmakla beraber herhangi bir hukuksal konu veya ilişki geniş kapsamlı ele alınmasına yönelik bir girişim bulunmamaktadır. Kısacası şeri hukuk yeni bir sistem getirmekten ziyade örfi hukuku değiştirip düzenlemeye yöneliktir.İkinci kaynak ise peygamberden gelen “sünnet”dir.Sünnet peygamberin hayatından çıkarılmış olan kaide ve prensipler toplamıdır.İslam hukukuna göre sünnet yoluyla oluşan kaideler de Kur’an kaideleri gibi bağlayıcı ve kesindir.Peygamber hayatta olduğu sürece toplum sorunları çözmüş, hukuku dinamik bir yapıda tutabilmişti.Ancak Peygamberin vefatı ile sünnet sona ermiş oldu.Yeni ihtiyaçlar,yeni kaidelerin konması gerekmesi üzerine Ebubekir ve Ömer-1. ve 2. Halife- zamanında toplumun ileri gelenlerinden bir kurul oluşturuldu.Bu kurulda alınan kararlar ise üçüncül kaynak olarak kabul edildi ve “icma-ı ümmet” olarak anılmaya başlandı.Daha sonrasında bu kavram genişleyerek, din alimlerinin bir sorunun çözüm şekli üzerinde görüş birliğine varmaları, “icma-ı ümmet” olarak ifade olunmuş ve hukukun üçüncü kaynağı kabul edilmiştir.Bir sorun çözüldürken bu üç kaynağa danışılmış fakat kaynaklar yetersiz olduğunda İslam hukukunun dördüncü kaynağı olan “kıyas” denilen metoda başvurulmuştur.İslam hukukunda kıyas, hakkında açık hüküm bulunmayan bir konunun, hükmü bilinen benzer bir konuya benzerlik (illet) nedeniyle bağlanarak hükme kavuşturulmasıdır.

İslam uleması, içtihat (açık hüküm olmayınca, alimlerin yorumla hüküm yürütmesi) kapısının kapatıldığını kabul etmesi üzerine şer’i hukuku aşan bir hukuk düzeni geliştirmiştir.Bu gelişmeye olanak sağlayan “örf” yani şeri hukukun alanına girmeyen alanlarda padişahın, kendi iradesine dayanarak kanun koyma yetkisinin kabul edilmesidir.Bir kısım ulema, şeri hukuktan ayrı olarak bir örfi hukukun varlığını meşru saymazlar.Bazı hukukçular ise, şeri hukukun tanıdığı “caiz” derecesindeki işlerde örfi prensibi kabul ederler.Genellikle kabul edilen görüşe göre ise; leri hukukun düzenlemediği alanlarda ve şeri hukuka aykırı olmamak kaydı ile, kamu yararını korumak ve adaleti gerçekleştirmek için örfi yolla kural konulabilir.

Padişah, Osmanlı’da hem yasama hem yürütme gücüne sahip en yüksek otoriteydi. Şeri hukuka müdahale edemez, ama örfi hukuk (kanunnameler) çıkararak devlet yönetimini, vergi sistemini, askerliği ve genel toplumsal düzeni düzenlerdi. Ayrıca, kadı atamaları ve devlet görevlilerinin denetimi gibi yetkileriyle hukukun uygulanmasını etkiler.Osmanlı Devleti’nde gerek idari, gerek mali, gerekse de cezai hukuk alanlarında, Osmanlı padişahlarının emirleri ve fermanları ile duyurulmuş kanunların, yasakların, yönetim esaslarının, cezaların ve daha birçok konuda toplum ve devlet düzenini belirleyen, sınırları koyan kanunların bir araya getirilmesiyle hazırlanan eserlere kanunname ya da yasakname denirdi.

Osmanlı'da şeriatın uygulanmasında müftüler, kadılar ve şeyhülislam gibi dini görevliler önemli rol oynardı.

Kadılar: Osmanlı'da adli görevleri üstlenen kadılar, şeriatın uygulanmasında önemli rol oynardı. Kadılar, yerel mahkemelerde davaları dinler ve şeriata uygun kararlar verirlerdi. Kadıların verdiği kararlar, hem ceza hem de medeni hukuku kapsardı.

Şeyhülislam: Osmanlı Devleti'nde en yüksek dini otorite olan şeyhülislam, şeriatla ilgili konularda fetva verirdi. Şeyhülislamın verdiği fetvalar, dini ve hukuki anlamda bağlayıcıydı ve Osmanlı sultanları için de bir tür hukuki rehber niteliği taşırdı.

Osmanlı Devleti'nde, farklı hukuk sistemleri farklı mahkemelerde uygulanıyordu. Müslümanlar arasında çıkan davalar kadı mahkemelerinde, gayrimüslim topluluklar arasındaki davalar ise cemaat mahkemelerinde görülürdü.

Cemaat Mahkemeleri: Osmanlı Devleti'nde millet sistemi uyarınca, gayrimüslim cemaatlere kendi dini hukuklarına göre yargılanma hakkı tanınmıştı. Rum, Ermeni, Yahudi gibi topluluklar kendi dini liderleri aracılığıyla hukuki işlerini yürütürdü.

Şer'i Mahkemeler: Şer'i mahkemeler, Müslümanlar arasındaki hukuki anlaşmazlıkların çözüldüğü mahkemelerdi. Kadılar, bu mahkemelerde İslam hukuku çerçevesinde kararlar verir ve taraflar arasında adaleti sağlamaya çalışırdı.

Millet sistemi, Osmanlı İmparatorluğu'nda farklı dini ve etnik toplulukların (Hristiyanlar, Yahudiler, Müslüman olmayanlar) kendi dini liderleri ve dini hukuku (örneğin kilise veya sinagog kuralları) çerçevesinde kendi iç işlerini düzenleyebildiği, eğitim, evlilik, miras gibi alanlarda özerk haklara sahip olduğu ve bu toplulukların devlete vergi verip askerlik gibi yükümlülükleri yerine getirdiği, böylece merkezi otoriteyle özerklik arasında bir denge kurulan yönetim sistemidir.

1. Tanzimat Fermanı (Gülhâne Hâtt-ı Hümayunu).

Tanzimat Fermanı, Türk tarihinde Batılılaşmanın ilk somut adımı olarak bilinmektedir.³ Kasım 1839'da Sultan Abdülmecid döneminde Hariciye Nazırı Koca Mustafa Reşid Paşa tarafından okunmuştur. Gülhane Parkı'nda okunması nedeniyle Gülhâne Hâtt-ı Şerfi (Padişah Yazısı), Gülhâne Hâtt-ı Hümayunu veya Tanzîmât-ı Hayriye (Hayırlı Düzenlemeler) olarak da anılır.

Ayrıca kavram olarak Tanzimat, Türk siyasi, idari, iktisadi ve sosyal hayatında bir bütün değişmeyi ve yeniden yapılanmayı ifade eder. Tanzimat, Gülhane Hatt-ı Hümayunu'nun ilanından 1876 yılına kadar olan dönemin adıdır. Tanzimatın başlangıcını indirenler, sonunu uzatanlar olmakla beraber keskin bir tarihi çizgisi bulunmamaktadır. Aynı zamanda Tanzimat Fermanı derken âsıl kastedilen Gülhâne Hatt-ı Hümayunu'dur.

Tanzimat Fermanı daha önceden ilan edilen "adâletname" benzeri hatt-ı hümayunlardan farklı olarak yesni esaslar getirmekte idi ki, devlet idaresinde kökten değişiklikler yapma mahiyetindedir. Tanzimat fermanı başarılı olmuş bir ıslahat-yenilik, reform- hareketi olmakla beraber bir inkılap-devrim- olarak kabul edilmez.

Tanzimat Fermanı'nı Doğuran Sebepler

Tanzimat Fermanını doğuran birden çok sebep olmuştur. Bunlardan en baskını Avrupa'nın Osmanlı Devleti'nin iç işlerine sürekli olarak karışmalarıdır. Osmanlı Devleti Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın isyan etmesi üzerine iç karışıklıklar yaşamıştır bunun sonucu olarak Avrupalı devletler iç meselelere müdahil olarak azınlıkların-Hristiyan halkın- eşitlik ve güvence tanınması gibi isteklerde, menfaatlerde bulunmuşlardır. Yani Avrupalı devletler Osmanlı'ya gayrimüslimlere daha fazla hak verilmesi üzerine dış baskı kurmuşlardır. Aynı zamanda azınlık isyanları da bu dönemde baş göstermekteydi. Bir başka neden ise devletin batılılaşma isteği olmuştur. Gülhane Parkı'nda hatt-ı hümayunu okuyan Avrupa'yı iyi tanıyan Paris ve Londra elçiliklerinde bulunmuş Mustafa Reşit Paşa, Avrupa usulüne benzer ve Batı'ya güven verecek kapsam ve nitelikte bir ıslahat çalışmasının zaruretine inanmış ve bunu gerçekleştirmek için dış çevrelerle ilişki içine girmişti. Bunun sonucu Osmanlı Devleti de ilk batılılaşma adımlarını başlatmıştır. Bir diğer neden ise hukuk ve adalet sisteminin artık yenilenmeye ihtiyaç duyulması olmuştur, yüzyıllar boyu devletin yönetildiği şeri hukuk artık yetersiz kalmış olmakla beraber yerini daha adil bir hukuk sistemi kurma ihtiyacı doğurmuştur. Bu dönem halkın devlete olan güveni azalmış; keyfi cezalar, adaletsizlik ve özellikle rüşvet epey yaygınlaşmıştır. Bir başka sebep olan ekonomik yetersizlik ise savaşlarda verilen toprak kayıpları nedeniyle azalan vergiler, savaş masraflarının artması, iltizam sistemindeki -vergi toplama sistemi- açıklıklar, Avrupa'ya tanınan vergide muafiyetler (gümrük vergilerinin düşürülmesi) gibi sebeplerden baş göstermiştir.

Tanzimat Fermanı bir kanun ya da anayasa olmaktan daha çok hükümdarın yetkileriyle halkın hakları arasındaki ilişkilerde değişiklik yapılacağını vadeden bir belgedir.

Fermanın İçeriği ve Getirdiği Yenilikler

- Mahkemeler açıkça yapılacak, bunun neticesi olarak bir mahkemenin kararı olmadan hiç kimsenin özgürlüğüne dokunulmayacağı gibi herhangi bir cezanın uygulanması mümkün olmayacaktır. Mahkeme edilmeden kimse idam edilmeyecektir.
- Kimsenin can ve malına, namusuna mezhep farkı gözetmeksizin dokunulmayacak ve buna tarafımızdan tam bir emniyet garantisi verilecektir. Hristiyan ve Müslüman halk arasında mutlak bir hukuksal eşitlik sağlanacaktır.
- Ulema ve vezirler, suç işlediklerinde rütbe ve sıfatları nazara alınmayarak ceza kanunları hükümlerince yargılanacaktır.
- Hiç kimseden kanunsuz vergi alınmayacak ve vergi mükellefiyetinde malî iktidar göz önünde tutulacaktır.
- Mahkemeler açıkça yapılacak, bunun neticesi olarak bir mahkemenin kararı olmadan hiç kimsenin özgürlüğüne dokunulmayacağı gibi herhangi bir cezanın uygulanması mümkün olmayacaktır. Mahkeme edilmeden kimse idam edilmeyecektir.

- Kimsenin can ve malına, namusuna mezhep farkı gözetmeksizin dokunulmayacak ve buna tarafımızdan tam bir emniyet garantisi verilecektir. Hristiyan ve Müslüman halk arasında mutlak bir hukuksal eşitlik sağlanacaktır.
- Ulema ve vezirler, suç işlediklerinde rütbe ve sıfatları nazara alınmayarak ceza kanunları hükümlerince yargılanacaktır.
- Hiç kimseden kanunsuz vergi alınmayacak ve vergi mükellefiyetinde malî iktidar göz önünde tutulacaktır.

Nizamiye Mahkemeleri Tanzimat'tan sonra kurulan ve şer'î hususlar dışındaki davalara bakan mahkemelerdir. Tanzimat'tan sonra oluşturulan yargı kurumlarından biri olan Nizamiye Mahkemeleri, klasik Osmanlı mahkemelerindeki tek kadınınaksine birden çok kadıya sahiptir. Nizamiye Mahkemeleri, tüm Osmanlı vatandaşlarının; dini, cemaat ve konsolosluk mahkemelerinin görev alanı dışında kalan bütün ceza ve hukuk davalarına bakmakla görevlidir. Geleneksel yargı teşkilatının yetersiz kalması ve batılı ülkelerin baskıları gibi sebeplerle nizamiye mahkemelerinden tam olarak faydalanılmıştır.

Tanzimat Fermanı Orjinal Metni ve Günümüz Sadeleştirilmiş Türkçe Hali:
<https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/belgeler/233.pdf> (Daha iyi anlamak için fermanın kendisini okuyabilirsiniz.)

2.İslahat Fermanı

İslahat sözlükte düzeltme, iyileştirme ve reform gibi anlamlara gelir. İslahat Fermanı Osmanlı Devletinde Sultan Abdülmecid zamanında 18 Şubat 1856 tarihinde ilan edilen ve hukuk sisteminde önemli değişiklikler yaratan bir padişah buyruğudur. 1839 yılında ilan edilmiş olan Tanzimat Fermanının devamı niteliğindedir. Tanzimat dönemi reformlarının en önemlilerinden biridir. İslahat Fermanında özellikle Osmanlı Devletinde yaşayan Müslüman olmayan halklarla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Hukuk önünde eşitlik ve eşit vatandaşlık ilkelerine dayanır. Bu açıdan Türk anayasa tarihinin önemli dönüm noktalarından biridir. İlan edilmesinde Avrupa devletlerinin doğrudan etkisi vardır.

İslahat Fermanını Doğuran Sebepler

1839 yılında ilan edilen Tanzimat Fermanına göre, İslahat Fermanında yabancı devletlerin etki ve baskısı çok daha önemli ve belirgindir. Avrupa devletleri öteden beri Osmanlı devletindeki Hristiyan halkların durumunun iyileştirilmesi ve haklarının genişletilmesi konusunda baskı yapıyordu.

Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1853 yılında başlayan Kırım Savaşının en önemli sebeplerinden biri Rusya'nın Osmanlı Devleti içindeki Hristiyan halkların koruyuculuğunu üstlenerek bu halklar üzerinden nüfuz kazanma isteğiydi. Osmanlı Devletinin bunu reddetmesi savaşa kadar giden gelişmelere yol açtı. İngiltere, Fransa ve bir İtalyan devleti olan Piyemento bu savaşta Rusya'ya karşı Osmanlı Devletini destekledi. Bu devletlerin askeri desteğiyle Osmanlı Devleti bu savaşı kazandı.

Savaş sonrasında yapılacak barış antlaşmasında Osmanlı Devleti içinde yaşayan Hristiyan halkların hukuki statüsünün iyileştirilmesi ve yeni haklar verilmesi yönünde hükümlerin yer alması öngörülüyordu. Osmanlı yöneticileri bunun Osmanlı iç işleri meselesi olduğunu söyleyerek reddettiler. Bunun üzerine İngiltere ve Fransa, antlaşma öncesinde Osmanlı yöneticilerden bu yönde düzenlemeler yapmasını istedi. Osmanlı yöneticileri de, hem antlaşmada bu iki devletin desteğini almak, hem de bu konuyu uluslararası alanda doğrudan yabancı devletlerin müdahalesiyle değil de kendi içinde düzenlemek için Islahat Fermanını ilan etti.

Fermanın İçeriği ve Getirdiği Yenilikler

Tanzimat Fermanı tüm Osmanlı tebaasını ilgilendiren genel hükümler getirmişken, Islahat Fermanı metninin içeriği büyük ölçüde Osmanlı Devletinde yaşayan Müslüman olmayan halklarla ilgilidir. Düzenlemelerin temel amacı Müslüman tebaa ile gayrimüslim tebaa arasında eşitliğin sağlanmasıdır. Ayrıca işkence ve kötü muamelenin yasaklanması, adil yargılama, hapisane şartlarının iyileştirilmesi, ibadet özgürlüğü gibi konuları ilgilendirmektedir.

Islahat Fermanında yer alan önemli hususlar şunlardır:

- Devlet görevlerinde yer alma konusunda tüm tebaa arasında eşitlik sağlanacaktır. Hangi din, mezhep ve ulustan olduğuna bakılmaksızın herkesin yeteneğine göre ve mevcut kanunlar çerçevesinde kamu hizmetlerine girmeleri serbesttir. Böylece gayrimüslimlere devlet görevlisi olma hakkı tanınmıştır.
- Müslüman tebaa ile gayrimüslim tebaa arasında vergi açısından eşitlik sağlanacaktır. Cizye vergisi kaldırılacaktır.
- Askerlik açısından eşitlik sağlanarak gayrimüslimlerin asker olmasının ve askeri okullarda eğitim görmelerinin yolu açılacaktır.
- Eyalet meclislerine seçilme ve Meclis-i Vâlâ'da görev alma konusunda eşitlik sağlanacaktır. Bu meclislere gayrimüslimler de girebilecektir. Ayrıca gayrimüslimlerin kendi işlerini görebilmeleri için cemaat meclisleri oluşturulacaktır.
- Tüm dini gruplara ibadet özgürlüğü sağlanacaktır. Din ve mezhep değiştirmek için kimse zorlanmayacak, din ve mezhebi yüzünden kimse aşağılanmayacaktır. Gayrimüslimlerin ibadet yerlerinin, okul, hastane ve mezarlıklarının tamirlerine engel olunmayacak, yenilerinin yapılmasına izin verilecektir.

- Yeni ceza kanunları yapılacak, açık ve adil yargılama sağlanacaktır. İşkence ve kötü muamele yasaklanacak, cezalar ve hapisane şartları iyileştirilecektir.

Islahat Fermanı Orjinal Metni ve Günümüz Sadeleştirilmiş Türkçe Hali:

<https://www.muharrembalci.com/hukukdunyasi/belgeler/231.pdf>

D.Geçmiş Alt Başlıkları

1. Tanzimat Fermanını toplumun kendi dinamikleri ile-toplumun değerleriyle- mi doğmuştur yoksa asıl doğuran sebep dış devletlerin baskısı mıdır ? Toplumsal (sosyolojik) hukuk anlayışı ile uyuyor mu ?
2. İkili hukuk sistemi (şeri ve modern mahkemeler) Osmanlı'da hukuki birlik ilkesini zayıflatmış mıdır? Devlet otoritesinin sarsılmasında ve mahkemeler arası yetki karmaşasının yaşanmasında etkisi var mıdır?
3. Islahat Fermanı ile gayrimüslimlere getirilen haklar şeri hukuk anlayışıyla uyuyor mu?
4. Bu fermanlar Osmanlı modernleşme sürecine nasıl katkı sağlamıştır, etkili olmuşlar mıdır?
5. Bu fermanlar ile eşitlik ilkesi sağlanmış mıdır? Toplumdaki dini ve sosyal ayrımlar engellenmiş midir?

6. Çıkarılan kanunlar tam anlamıyla uygulanabilmiş midir yoksa kağıt üzerinde mi kalmıştır? Merkezi yönetimin zayıf olduğu bölgelerde kanunların uygulanması neden daha zor olmuştur?

E.Günümüz Konusu ve Açıklaması

Toplumsal Değişim

Değişme, toplumsal hayatın belli bir kesiminde ya da tümünde, belirli bir zaman sürecinde meydana gelen olaylarla bir durumdan başka bir duruma geçişi ve farklılaşmaları ifade eder. Toplumsal değişim bir anda hızlı veya zamana bağlı yavaş ve devamlılık gösteren bir olgudur. Bütün toplumların ortak noktası değişime uğramalarıdır. Toplumsal değişimin hızı farklılıklar gösterebilir. Aynı zamanda bu değişim sadece ileriye doğru olmamakla beraber geriye doğru da olabilir. Toplumsal değişim, kavramı ise ilerleme, gerileme gibi değer yargıları taşımaz sadece oluşan değişimi ifade eder. Ayrıca toplum yapısı hazır olmadan gerçekleştirilmeye çalışılan değişimler toplumsal bunalımlara yol açabilir. Bir toplumun değişiminde etkili olan faktörler bilimsel ve teknik ilerlemeler, kitle iletişim araçları, nüfus olayları, coğrafi koşullar, savaşlar ve göçler, ekonomik gelişme, kültürel etkileşimler vb. olarak görülmektedir. Toplumsal değişim, değişmeye yol açan faktörlere ve değişimin biçimine göre ikiye ayrılır. Bunlar “serbest toplumsal değişim” ve “müdahale yoluyla toplumsal değişim”dir.

Serbest Toplumsal Değişim: Zaman içerisinde, toplumların kendiliğinden ve herhangi bir müdahale olmadan değişimini ifade eder. Bu değişimlerde iç veya dış zorlama yoktur. Planlı, programlı olarak oluşturulmaz. Serbest toplumsal değişimler ülkenin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanabileceği gibi başka kültürlerin etkisiyle de meydana gelebilir.

Müdahale Yoluyla Toplumsal Değişim: Toplumsal değişimin hızı ya da yönü bir müdahaleye, bir plana dayalı olarak gerçekleştirilir. İhtilal, inkılap ve planlama etkinlikleri müdahale yoluyla toplumsal değişimlerdir. “Demokratik planlı değişim” ve “baskı yoluyla değişim” olarak ikiye ayrılır.

Demokratik Planlı Değişim: Bir toplumda meydana gelen değişiklikleri kendi hâline bırakmadan, yönünü, biçimini ve hızını yöneticilerin saptadığı ya da denetim altına aldığı değişim tipidir. Planlama yapılırken toplumun bütün kurumları ve özellikleri göz önünde tutulmalıdır. Böylece planın gerçekleştirilebilmesi için toplumun değerlerinin, inançlarının, alışkanlıklarının engel teşkil etmemesi sağlanır.

Baskı Yoluyla Değişim: “Baskı yoluyla değişim” genellikle merkezî planlama yoluyla gerçekleştirilir. Bir liderin, grubun veya bir devlet organının hazırladığı plan ve programların uygulanması sonucu oluşur. Toplumun görüşüne bakılmaksızın çeşitli baskı yöntemleri uygulanır. Amaç, değişimin hızını etkileyip kısa yoldan hedefe varmaktır. Toplumun özgürlüklerini kısıtlayıp insanlara baskı yaparak değiştirmek, demokratik olmayan toplumlarda görülen bir uygulamadır. Baskı yoluyla değiştirme daha çok otokratik totaliter yönetimlerin benimsedikleri yoldur. Toplumların sosyal yapılarını değiştirmek isteyen bu yöneticiler, ihtilal ve inkılap yollarını kullanırlar. Baskı yoluyla değiştirmenin bir şekli de yabancı bir kültürün baskısı yoluyla kültür değişiminin sağlanmasıdır. Bir kültürü tüm kurum ve özellikleriyle ortadan kaldırarak yerine yabancı bir kültürü yerleştirmeye zorla kültürleme (trans kültürasyon) denir.

Yasaların Oluşturma ve Yürürlüğe Girme Süreci

Devlet içinde üç kuvvet (erk) vardır: Yasama, yürütme ve yargı.

- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisindedir. Bu yetki devredilemez (Anayasa md.7).
- Yürütme yetkisi ve görevi, Cumhurbaşkanı tarafından, Anayasaya ve kanunlara uygun olarak kullanılır ve yerine getirilir. (Anayasa md.8).
- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. (Anayasa md.9).

Bu üç kuvvetin tek elde toplanmaması, bu üç kuvvetin birbirini dengelemesi ve denetlemesi "kuvvetler ayrılığı ilkesi" olarak adlandırılır.

Yasama

1. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) nin Oluşumu

"Yasama", yasa (kanun) yapma erkine sahip devlet organını ifade eder. Buna "kanun koyucu" da denir. Her ülkenin siyasi rejimine göre yasama yetkisi farklı kişi veya organlarda olabilir. Örneğin diktatörlüklerde bir kişinin sözü kanun olabilir. Demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetinin yasama organı Türkiye Büyük Millet Meclisi'dir. Türkiye Büyük Millet Meclisi genel oyla seçilen altıyüz milletvekilinden oluşur. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, seçtikleri bölgeyi veya kendilerini seçenleri değil, bütün Milleti temsil ederler.

- Onsekiz yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimleri beş yılda bir yapılır. Meclis, bu süre dolmadan seçimin yenilenmesine karar verebileceği gibi, Anayasada belirtilen şartlar altında Cumhurbaşkanıca verilecek karara göre de seçimler yenilenir. Süresi biten milletvekili yeniden seçilebilir.
- Seçimler, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılır. Seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi görevi "Yüksek Seçim Kurulu"ndur. Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamaz.

2. TBMM'nin Görev ve Yetkileri

- Türkiye Büyük Millet Meclisi, her yıl Ekim ayının ilk günü kendiliğinden toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür. İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının, Meclisin bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları, en az yirmi üyeden meydana gelir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi, yapacağı seçimler dahil bütün işlerinde üye tamsayısının en az üçte biri ile toplanır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasada başkaca bir hüküm yoksa toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar verir; ancak karar yeter sayısı hiçbir şekilde üye tamsayısının dörtte birinin bir fazlasından az olamaz (Anayasa md.96).
- Türkiye Büyük Millet Meclisinin başlıca görev ve yetkileri şunlardır:
  - Kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak;

- Bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek.
- Para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek;
- Milletlerarası antlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak.

Yürütme

- Cumhurbaşkanı

a) Seçimi

Cumhurbaşkanı, kırk yaşını doldurmuş ve yüksek öğrenim yapmış Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından, halk tarafından seçilir.

Cumhurbaşkanının görev süresi beş yıldır. Bir kimse en fazla iki defa Cumhurbaşkanı seçilebilir.

b) Görev ve yetkileri

Cumhurbaşkanı Devletin başıdır. Bu sıfatla Türkiye Cumhuriyetini ve Türk Milletinin birliğini temsil eder; Anayasanın uygulanmasını, Devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözetir. Başkomutanlık, Türkiye Büyük Millet Meclisinin manevî varlığından ayrılamaz ve Cumhurbaşkanı tarafından temsil olunur.

• Cumhurbaşkanının başlıca görev ve yetkileri şunlardır; (Fazla yazılmıştır bilmenize gerek yok.)

Türkiye Büyük Millet Meclisini gerektiğinde toplantıya çağırmak, kanunları yayımlamak, kanunları tekrar görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri göndermek, anayasa değişikliklerine ilişkin kanunları gerekli gördüğü takdirde halkoyuna sunmak, kanunların, kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün, tümünün veya belirli hükümlerinin Anayasaya şekil veya esas bakımından aykırı oldukları gerekçesi ile Anayasa Mahkemesinde iptal davası açmak, Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yenilenmesine karar vermek, yabancı devletlere Türk Devletinin temsilcilerini göndermek, Türkiye Cumhuriyetine gönderilecek yabancı devlet temsilcilerini kabul etmek, milletlerarası andlaşmaları onaylamak ve yayımlamak, sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak, Devlet Denetleme Kurulunun üyelerini ve Başkanını atamak, Yükseköğretim Kurulu üyelerini seçmek, üniversite rektörlerini seçmek, anayasa Mahkemesi üyelerini, daniştay üyelerinin dörtte birini, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcı vekilini, Askerî Yargıtay üyelerini, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi üyelerini, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu üyelerini seçmek.

- İdare

İdare, yürütme organının (yani devleti yöneten kısmın) günlük işlerini yapan bölümüdür. İdare, yürütme organı içinde yer alan ve devletin koyduğu yasaları uygulayan, kamu hizmetlerini düzenli ve sürekli şekilde yürüten teşkilattır. Devletin günlük işleyişini sağlar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidir. Örneğin Milli Eğitim Bakanlığı'nın okulları açması, öğretmen ataması ve eğitim sistemini düzenlemesi idarenin görevidir. Belediyelerin yolları yapması, çöpleri toplaması ve su hizmeti sağlaması da idareye girer.

Aynı şekilde valilik ve kaymakamlıkların güvenliği sağlaması, resmi işlemleri yürütmesi de idarenin yaptığı işlerdendir.

Yargı

Yargı devletin egemen olmasından kaynaklanan bir yetki ve yetkinin kullanılmasına dair bir erki ifade eder. Yargı erki egemenlik ya da devlet adına hukuku yorumlayan ve uygulayan bu suretle toplumdaki uyuşmazlıkları çözen mahkemeler düzenidir."Yargı" terimi hem bir yargının çekirdeğini oluşturan yargıçlar ve savcılar hem de bu düzenin düzgünce işlemesini sağlayan diğer kadroları belirtmek için de kullanılır.Hâkim- yargıç günümüzde mahkemelerde davaları karara bağlayan, adalet dağıtan kamu görevlisi kişilerdir.

Mahkeme, taraflar arasındaki hukuki anlaşmazlıkları (davaları) kanunlara ve hukukun üstünlüğüne uygun olarak, sivil, cezai ve idari konularda adaleti sağlamak üzere yetkilendirilmiş, toplum yapısına ve kültüre göre değişiklikler gösterebilen bir yargılama mercidir. Mahkemeler genellikle bir devlet kurumu şeklinde teşkilatlanır. Mahkeme, yasalara uyulup uyulmadığı ve eğer yasalara karşı gelinmişse, buna neden olan kişi ya da kişiler hakkında nasıl bir yaptırım uygulanacağı konusunda kararların alındığı, ayrıca kişiler arasında dava konusu yapılmış hukuki uyuşmazlıkların çözüme bağlandığı, haklı ile haksızın belirlemek suretiyle adalet dağıtan yargı organlarıdır.Dünyada uygulanmakta olan hukuk sistemlerine göre mahkeme modelleri de değişmektedir.

Yasaların Toplumsal Değişimi Yakalayamaması

1-Hukukun Yavaş İlerlemesi

Yasama sürecinin yavaş ilerlemesi; meclis komisyonlarındaki yoğun çalışmalar, parti disiplini, yasa metinlerinin toplumsal ihtiyaçlara uygunluğunun araştırılması ve demokratik müzakere süreçlerinin uzunluğu gibi nedenlerden kaynaklanır. Bu durum, yasaların kalitesini artırmak için gerekli görülse de, bazen hükümetin etkin karar alma sürecini yavaşlatarak Kanun Hükmünde Kararname (KHK) gibi alternatif yöntemlere başvurulmasına yol açmaktadır.

Detaylı Müzakereler: Yasaların komisyonlarda ve genel kurulda uzun süre incelenmesi, her maddenin detaylandırılması süreci uzatır.

Parti Disiplini ve Siyasi Uzlaşma: Çoğunluk partisinin hakimiyeti veya koalisyon hükümetlerinde uzlaşma arayışları yasaların hızını etkiler.

Toplumsal İhtiyaç Analizi: Yasa metinlerinin toplumun gereksinimlerini en iyi şekilde karşılaması için yapılan araştırmalar ve toplumsal geri bildirimlerin değerlendirilmesi zaman alır.

Karmaşık Bürokratik Yapı: Tekliflerin hukuki altyapısının oluşturulması ve teknik incelemeler süreci yavaşlatabilir.

Hızlandırma Arayışları ve Sakıncaları:Meclisin ağır işleyen yasama faaliyetini hızlandırmak için başvuru KHK çıkarma yetkisi, hükümete hızlı karar alma olanağı sağlasa da, kuvvetler ayrılığı ilkesine aykırılık ve denetim eksikliği gibi eleştirilere neden olmaktadır.

Çözüm Önerileri: Yasama sürecinin daha etkin hale gelmesi için komisyonların parti disiplininin bağımsız, uzman destekli çalışması ve yasa yapımında şeffaflık ile katılımın artırılması önerilmektedir.

2-Toplumsal Değişimin Çok Hızlı Olması

Toplumsal değişimin çok hızlı olması, geleneksel yapının korunmasını zorlaştırarak bireylerde ve kurumlarda uyum sorunları, kültürel çatışmalar ve bunalımlar yaratabilir. Teknolojik ilerlemeler, sanayileşme ve göçler bu hızı artırırken, toplumun bu değişime ayak uyduramaması yapısal düzensizliklere yol açar.

Toplumsal değişimin çok hızlı olmasının temel etkileri şunlardır:

Uyum Sorunları ve Bunalım: Hızlı değişim, bireylerin yeni duruma uyum sağlamakta zorlanmasına ve toplumsal yapıların (aile, eğitim vb.) sarsılmasına neden olur.

Kültürel Çatışma: Geleneksel değerler ile modern beklentiler arasındaki uçurum derinleşir, kuşaklar arası farklılıklar artar.

Yapısal Düzensizlik: Hızlı değişim toplumsal yapının bütünlüğünü bozarak, yapısalcılığın da belirttiği gibi düzenin bozulmasına yol açabilir.

Nedenler: Temel olarak teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçları, ekonomik yapıdaki değişimler, savaşlar ve göçler toplumsal değişimi hızlandırır.

Önemli Ayrıntı: Değişim hızı toplumdan topluma farklılık gösterir; endüstriyel toplumlarda değişim daha hızlı iken, geleneksel toplumlarda daha yavaştır. Toplumsal değişimin hızı azaltılamaz veya durdurulamaz. Fakat çok hızlı değişimin yarattığı uyumsuzluğu azaltmak mümkündür. Bu nedenle hukuk sistemindeki yasa yapım süreci üzerinden çözüm arayacağız.

3-Zıt Görüşler ve Çıkar Çatışmaları

Hukukçular, siyasetçiler ve toplum kesimleri aynı konuya farklı açılardan bakar. Hukuk sisteminde zıt görüşler, kanunların yorumlanması, uygulanması ve adalet anlayışındaki farklılıklar (lafzi-gai yorum, pozitif- doğal hukuk) sonucu ortaya çıkan çelişkili durumlardır.

Hukuk kurallarının kaynağı pozitif hukuk ve doğal hukuk olarak ikiye ayrılır.(Kapsam açıklamasında bahsedilmiştir.)Özellikle hakkaniyet gerektiren durumlarda zıtlıklar yaşanabilir.

Hukuk metinlerini anlamlandırırken ise lafzi ve gai yorumlandırma teknikleri kullanılır.Lafzi yorumda kanun metninde kelimeler gramer ve mantık bakımından ne ifade ediyorsa buna göre yargı verilmesi, gai yorumda ise odak kanunun sözlük anlamından ziyade ne amaçla

çıkarıldığıdır: "Parka araçla girmek yasaktır" kuralında, lafzi yorumla ambulansın girmesi de yasaklanabilirken, gai yorumla amacın parkı korumak olduğu düşünülerek acil durumlarda istisna tanınabilir.

Farklı gruplar kendi çıkarlarını korumak isterler. Örneğin; ekonomik gruplar (işverenler, şirketler) daha az düzenleme ister, çalışanlar ve halk kesimleri daha fazla koruyucu yasa ister, siyasi aktörler oy kazanma veya güç koruma amacıyla hareket edebilirler. Bu nedenle yasalar objektif değil de çıkar dengesi ile şekillenebilir. Bazı kesimler avantajlı bazı kesimler avantajsız konuma düşebilir.

Ayrıca çatışmalar kurumsal yapılar arasında da olabilir. Yasama, yürütme ve yargı organları arasında yetki tartışmaları ve farklı yorumlar süreci yavaşlatabilir.

4-Geleneksel Yapıların Direnmesi

Geleneksel yapıların direnmesi, toplumdaki köklü değer ve alışkanlıkların değişime karşı çıkmasıdır. Bu durum, yeni yasaların yapılmasını zorlaştırır ve yapılan yasaların uygulanmasını engelleyerek hukukun toplumsal değişimi yakalayamamasına neden olur.

F. Günümüz Alt Başlıkları

1. Bir yasanın uygulanamaması mı yoksa hiç olmaması mı daha büyük bir sorundur?
2. Geleneksel değerler ile modern ihtiyaçlar arasında kalan yasalar nasıl düzenlenmelidir?
3. Hukuk sisteminin yavaş ilerlemesi sonucu çıkan boşluklar nasıl kapatılabilir?
4. Toplumdaki zıt görüşler yasa yapım sürecini etkilerse süreç nasıl ilerlemelidir?
5. Toplumsal değişimin hızına yetişebilme için yasalar daha esnek mi olmalıdır?
6. Güçlü grupların çıkarlarının yasalar üzerinde etkisi nasıl sınırlandırılabilir?

G. Gelecek Konusu ve Açıklaması

Teknolojinin hızla gelişmeye devam etmesi, hukuk sistemlerinin daha da karmaşık ve çok boyutlu hale gelmesine neden olacaktır. Yapay zeka gibi alanlarda ortaya çıkacak yeni durumlar, mevcut hukuk kurallarının yetersiz olmasına yol açacak ve toplum güvenliğinin sağlanması için hukuk sisteminin yenilenip teknolojiyle entegre bir yapıya dönüşmesi beklenecektir.

Telif hakkı sistemi, insan zihninin yaratıcı gücüyle ortaya çıkan eserleri korumak amacıyla kurulmuştur ve bunun temelini özgünlük ile yaratıcılık ilkeleri oluşturmaktadır. Ancak yapay zekânın metin, görsel, müzik veya yazılım gibi alanlarda içerik üretme kapasitesinin artmasıyla birlikte bu klasik sistemin sınırları sorgulanır hâle gelmiştir.

Teknolojik gelişmeler nedeniyle artık, bir içeriğin telif korumasından yararlanıp yararlanamayacağı sorusunun cevabı yalnızca o içeriğin niteliğiyle değil, aynı zamanda üretim sürecinde insan katkısının olup olmadığı ve bu katkının düzeyine bağlı olarak şekillenmektedir. Çünkü yapay zekâ, kimi zaman hiçbir insan yönlendirmesi olmaksızın içerik üretebilmekte; kimi zaman ise insan müdahalesiyle birlikte bir üretim sürecine dâhil olmaktadır. Bu ayrımın, telif hakkı korumasının varlığı ve kapsamı üzerinde belirleyici bir etkisi olduğu açıkça görülmektedir.

Özellikle son yıllarda, bu ayrımın nasıl yapılacağına dair farklı hukuk sistemleri tarafından geliştirilen yaklaşımlar ve kriterler dikkat çekmektedir. Yapay zekâ teknolojilerinin gelişim hızı karşısında, telif hakkı hukukunun bu yeni üretim biçimlerine ne ölçüde uyum sağlayabildiği ve sistemin sınırlarının nerede çizileceği sorusu yalnızca hukukçular için değil, yaratıcı sektörlerin tamamı açısından önemini her geçen gün artırmaktadır.

Türkiye’de yapay zeka ve telif hakkı konusu henüz tam olarak netleşmemiş olacaktır. Türkiye’de telif haklarını düzenleyen anayasaya (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu) göre bir eserin korunması için insan tarafından yaratılmış olması ve özgün (hususiyet taşıyan) olması gerekir. Kısacası yapay zeka telif hakkı alamaz. Fakat insan katkısı varsa, yapay zekayı kullanan kişi (prompt yazan, düzenleyen vb.) eser sahibi olabilir.

Her ne kadar Türk hukukunda yapay zekâ üretimi içeriklerin telif hakkı korumasına ilişkin açık bir düzenleme bulunmasa da yabancı hukuk sistemlerinde bu konuda gelişmeler yaşandığı ve farklı yaklaşımların benimsendiği görülmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri’nde de aynı şekilde ABD Telif Hakları Ofisi insan katkısı yoksa telif haklarının olamayacağını, insan düzenlemesi olursa kısmi koruma olabileceğini söyler.

Yapay zekâ tarafından üretilen içeriklerin telif hakkı korumasından yararlanıp yararlanamayacağı sorusu, farklı hukuk sistemlerinde benzer ilkeler temelinde değerlendirilmekte; eserin korunabilirliği için insan yaratımının bulunması ortak bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Ancak uygulamada bu ölçütün ne şekilde somutlaşacağı, özellikle insan katkısının sınırlı olduğu durumlarda nasıl bir değerlendirme yapılacağı konusunda ciddi belirsizlikler ve düzenleme boşlukları bulunmaktadır. Avrupa Birliğine göre ise telif hakkı verilmesi için yazarın entelektüel yaratımı gerekmektedir. Fakat hala yorumla çözülmektedir. Birleşik Krallık ise telif hakkı sahibini sistemi çalıştıran kişi olarak kabul ediyor. Görüldüğü üzere uluslararası bağlamda hukuki bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu nedenle uluslararası olarak bazı problemler ortaya çıkmaktadır. İlk problem eserin kime ait olduğudur. Bir diğeri ise uluslararası hukuk çatışmasıdır. Yasaların ülkelerde farklılık göstermesi uluslararası davalarda probleme yol açabilir. Kısacası, ülkelerin onayladığı daha esnek yapıya sahip önermeler uluslararası hukuk sistemine eklenmelidir.

Bir diğeri problem ise başkalarının eserleri kopyalandığında kimin suçlu olduğunun belli olmamasıdır. Kullanıcı mı yazılım şirketi mi, sorumluluk zinciri belirsizdir. D

Yapay zekâ sistemlerinin eğitilmesi sürecinde telif hakkına konu eserlerin izinsiz kullanılması, uluslararası hukukta önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır. Bu durum, eser sahiplerinin mali ve manevi haklarının ihlal edilip edilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü nezdinde yürütülen tartışmalarda, bu kullanımın “adil kullanım” kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği henüz netlik kazanmamıştır.

Yapay zekanın bir diğeri hukuki boşluğu yapay zekanın kendisinin işlediği suçlardır. İkinci senaryo, yapay zekâ sisteminin insan kontrolü dışında kendi karar ve aksiyonları sonucunda suç teşkil eden bir sonuç ortaya çıkarmasıdır. Bu durum genellikle bir teknik arıza, beklenmeyen öğrenme çıktısı veya programlama hatasından kaynaklanabilir. Örneğin otonom bir aracın sensörlerindeki bir yazılım hatası sebebiyle kaldırımıdaki yayaları araç

sanıp direksiyon kırması ve bir yayaya çarpıp ölümüne neden olması gündeme gelebilecektir. Bu senaryoda, aracı o anda kullanan bir sürücü yoksa yani tam otonom moddaysa cezai sorumluluğun kime ait olacağı tartışmalıdır. Kullanıcı konumundaki kişi araçta yalnızca yolcu ise onun kastından söz edilemez; taksir düzeyinde bir kusuru olup olmadığı ise aracın kullanım kılavuzuna uygun hareket edip etmediğine göre değerlendirilebilir. Öte yandan aracın üreticisi veya yazılım geliştiricisi, böyle bir kazayı öngörebilecek bir ihmal yapmış mıydı sorusu gündeme gelir. İşte bu noktada ceza hukukunda objektif isnadiyet ölçütleri devreye girecektir.

H.Gelecek Alt Başlıkları

1. Telif hakkı ihlal edildiğinde hukuki bağlamda sorumluluk kimin üzerinde olmalıdır?
2. Uluslararası telif hakkı ile alakalı davalarda nasıl bir yol izlenmelidir?
3. Dünya çapında eser sahipliğinin kime ait olduğu problemi nasıl giderilir?
4. Eğitim verisinde -yapay zeka sistemlerinin eğitilmesi- eski eserlerden esinlenilmesi uluslararası hukuki suç oluşturur mu?
5. Yapay zekanın kendisinin suç işlemesinde esnek olmayacak yeni düzenlemeler neler olmalıdır?

I.Kaynakça

https://tr.wikipedia.org/wiki/Osmanl%C4%B1_hukuku

<https://karsem.karatay.edu.tr>

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/150521/mod_resource/content/0/3.Hafta.E%C

[Wikipediahttps://tr.wikipedia.orgTanzimat Fermanı4%9Fitim%20Mevzuat%C4%B1%20Analizi-3.pdf](https://tr.wikipedia.org/Tanzimat_Fermanı4%9Fitim%20Mevzuat%C4%B1%20Analizi-3.pdf)

<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/195218>

https://hukukdergi.ebyu.edu.tr/wp-content/uploads/#2015/10/1999_III_12.pdf

https://www.turkedebiyati.org/tanzimat-yenilikler/#google_vignette

<https://www.wikitarih.com/islahat-fermani/>

<https://ogmmateryal.eba.gov.tr/panel/upload/files/glbftkm4db.pdf>

https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/49016/mod_resource/content/1/Yarg%C4%B1%20%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC%203.pdf

https://www.turkhukusitesi.com/makale_1737.htm

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1121362>

<http://www.bakiokan.av.tr/#!/post-34-YASA%20YAPMA%20S%C3%9CREC%C4%B0%20C3%9CZER%C4%B0NE>

<https://moral.av.tr/tr/makaleler/yapay-zek%C3%A2-ve-telif-hakki->

<https://ekopolitik.org.tr/yapay-zekanin-suc-oranlarina-etkisi/>